

متون فقه ۴ فقه جزایی

سؤال ۱ - ترجمه و تحلیل متن عربی

متن زیر را ترجمه کرده و حکم فقهی آن را توضیح دهید:

«مَنْ قَتَلَ مُؤْمِنًا مُتَعَمِّدًا، فَعَلَيْهِ الْقِصَاصُ إِذَا كَانَ الْقَاتِلُ بِالْغَا عَاقِلًا، وَلَمْ يَكُنِ الْمَقْتُولُ مُهْدَوْرَ الدَّمِ».

سؤال ۲ - ترجمه و تحلیل متن عربی

متن زیر را ترجمه کرده و مفاد فقهی آن را توضیح دهید:

«يُشْتَرَطُ فِي إِقَامَةِ الْحَدِّ ثَبُوتُ الْجُرْمِ بِطَرِيقٍ مُعْتَبَرٍ شَرْعًا، وَلَا يَجُوزُ إِقَامَةُ الْحَدِّ مَعَ الشَّبْهَةِ؛ لِأَنَّ الْحُدُودَ تُدْرَأُ بِالشَّبْهَاتِ».

سؤال ۳

قتل عمد، شبه عمد و خطای محض را تعریف کرده و تفاوت‌های آنها را از نظر عنصر قصد، مسئولیت مرتکب و آثار کیفری بیان کنید.

سؤال ۴

شرایط تحقق قصاص نفس را بیان کنید و توضیح دهید در چه مواردی قصاص نفس قابل اجرا نیست و ممکن است دیه یا حکم دیگری مطرح شود.

سؤال ۵

منظور از قاعده «الحدود تدرأ بالشبهات» چیست؟ مبنای فقهی این قاعده را توضیح داده و بیان کنید وجود شبهه چه تأثیری بر اجرای حد دارد.

سؤال ۶

سرقت حدی چیست؟ شرایطی را که برای تحقق سرقت موجب حد لازم است، بیان کنید و توضیح دهید آیا هر نوع ربودن مال دیگری موجب اجرای حد سرقت می‌شود یا خیر.

سؤال ۷

زنا را از دیدگاه فقه جزایی تعریف کنید و راه‌های اثبات آن را بیان نمایید. تفاوت اقرار و شهادت شهود را در اثبات این جرم توضیح دهید.

سؤال ۸

قذف چیست؟ شرایط تحقق آن و مجازات فقهی قذف را بیان کنید. همچنین توضیح دهید اگر شخصی نتواند ادعای خود درباره ارتکاب زنا توسط دیگری را اثبات کند، چه مسئولیتی ممکن است متوجه او شود.

سؤال ۹

مفهوم دیه را توضیح دهید. تفاوت دیه با قصاص چیست و در چه مواردی ممکن است به جای قصاص، دیه مطرح شود؟

سؤال ۱۰

فردی در یک نزاع، شخص دیگری را عمداً مجروح می‌کند، اما جراحت ایجادشده منتهی به مرگ مجنی‌علیه نمی‌شود. با توجه به مبانی فقه جزایی، نوع مسئولیت مرتکب و امکان قصاص عضو یا دریافت دیه را تحلیل کنید.

جوابیه:

سؤال ۱ - ترجمه و تحلیل

متن:

«مَنْ قَتَلَ مُؤْمِنًا مُتَعَمِّدًا، فَعَلَيْهِ الْقِصَاصُ إِذَا كَانَ الْقَاتِلُ بَالِغًا عَاقِلًا، وَلَمْ يَكُنِ الْمَقْتُولُ مَهْدُورَ الدَّمِ».

ترجمه:

هرکس مؤمنی را عمداً به قتل برساند، در صورتی که قاتل بالغ و عاقل باشد و مقتول نیز مهدورالدم نباشد، قصاص بر او واجب است.

تحلیل فقهی:

در قتل عمد، اصل بر امکان قصاص نفس است؛ اما اجرای قصاص منوط به تحقق شرایط آن است. از جمله شرایط مهم، بلوغ و عقل مرتکب و همچنین برخورداری بودن مقتول از شرایط لازم برای قصاص است. بنابراین صرف وقوع قتل عمد به تنهایی برای اجرای قصاص کافی نیست و باید شرایط مقرر در فقه نیز وجود داشته باشد.

سؤال ۲ - ترجمه و تحلیل

متن:

«يُشْتَرَطُ فِي إِقَامَةِ الْحَدِّ ثَبُوتُ الْجُرْمِ بِطَرِيقٍ مُعْتَبَرٍ شَرْعًا، وَلَا يَجُوزُ إِقَامَةُ الْحَدِّ مَعَ الشَّبَهَةِ؛ لِأَنَّ الْحُدُودَ تُدْرَأُ بِالشَّبَهَاتِ».

ترجمه:

در اجرای حد، ثابت شدن جرم از طریق معتبر شرعی شرط است و در صورت وجود شبهه، اجرای حد جایز نیست؛ زیرا حدود به وسیله شبهات دفع می‌شوند.

تحلیل:

یکی از مبانی مهم فقه جزایی، قاعده «الحدود تدراً بالشبهات» است. بنابراین برای اجرای حد باید جرم با دلیل معتبر ثابت شود و چنانچه شبهه مؤثر و قابل اعتنایی وجود داشته باشد، نمی‌توان به سادگی حکم حد را اجرا کرد.

این قاعده بیانگر احتیاط شدید در اجرای مجازات‌های حدی است.

سؤال ۳ - قتل عمد، شبه‌عمد و خطای محض

قتل عمد: زمانی است که شخص با قصد ارتکاب جنایت نسبت به دیگری اقدام کند و شرایط قتل عمد محقق باشد.

شبه‌عمد: مرتکب قصد رفتار نسبت به مجنی‌علیه را دارد، اما قصد نتیجه جنایت، یعنی قتل، را ندارد و شرایط قتل عمد نیز وجود ندارد.

خطای محض: مرتکب نه قصد جنایت بر شخص را دارد و نه قصد نتیجه را؛ مانند حالتی که شخص بدون قصد ارتکاب جنایت، موجب مرگ دیگری شود.

تفاوت اصلی: در قتل عمد، عنصر قصد و شرایط مربوط به آن وجود دارد و در صورت وجود سایر شرایط، قصاص مطرح می‌شود؛ در شبه‌عمد و خطای محض، اصولاً قصاص نفس مطرح نیست و احکام دیه و مسئولیت مربوط به آن بررسی می‌شود.

سؤال ۴ - شرایط قصاص نفس

برای اجرای قصاص نفس باید شرایط مقرر فقهی وجود داشته باشد.

از مهم‌ترین آنها می‌توان به موارد زیر اشاره کرد:

قتل از نوع عمد باشد.

شرایط مربوط به قاتل و مقتول وجود داشته باشد.

مانع شرعی یا قانونی برای قصاص وجود نداشته باشد.

صاحبان حق قصاص، یعنی اولیای دم، حق خود را مطالبه کنند.

شرایط مربوط به برابری و سایر موازین قصاص رعایت شود.

در صورت وجود برخی موانع یا فقدان شرایط قصاص، ممکن است به جای قصاص، دیه یا حکم دیگری مطرح شود.

سؤال ۵ - قاعده «الحدود تدرأ بالشبهات»

مفهوم این قاعده آن است که:

هرگاه در تحقق جرم حدی یا شرایط مسئولیت مرتکب شبهه معتبر وجود داشته باشد، حد دفع می‌شود.

مبنای این قاعده، احتیاط در اجرای مجازات‌های حدی است.

برای مثال، اگر در تحقق یکی از شرایط لازم برای اجرای حد تردید جدی وجود داشته باشد، نمی‌توان صرفاً بر اساس ظن و گمان حکم حد را اجرا کرد.

بنابراین باید میان اثبات قطعی و معتبر جرم و صرف احتمال یا ظن تفاوت قائل شد.

سؤال ۶ - سرقت حدی

هر ربودنی سرقت حدی محسوب نمی‌شود.

برای تحقق سرقت مستوجب حد، علاوه بر اصل ربایش مال دیگری، شرایط خاصی باید وجود داشته باشد؛ از جمله شرایط مربوط به مال، نحوه ربایش، حرز، سارق و ارزش مال مسروقه.

بنابراین اگر یکی از شرایط اساسی سرقت حدی وجود نداشته باشد، ممکن است حد سرقت اجرا نشود و حسب مورد مسئولیت دیگری برای مرتکب مطرح شود.

نکته امتحانی:

فرق مهم میان «سرقت» به معنای عام و سرقت مستوجب حد همین است که سرقت حدی دارای شرایط خاص فقهی است.

سؤال ۷ - زنا و راههای اثبات آن

زنا در فقه عبارت است از برقراری رابطه جنسی نامشروع میان زن و مرد با شرایطی که در فقه برای تحقق زنا مقرر شده است.

برای اثبات جرایم حدی، از جمله زنا، ادله خاصی وجود دارد و شرایط اثبات نیز اهمیت زیادی دارد.

از جمله مهم‌ترین ادله:

اقرار

شهادت شهود واجد شرایط

است.

در باب زنا، شرایط شهادت بسیار سخت‌گیرانه است و صرف مشاهده یا ادعای اشخاص برای اثبات آن کافی نیست.

در منابع آموزشی متون فقه ۴ نیز مبحث زنا و شرایط اثبات آن از مباحث اصلی حدود محسوب می‌شود.

ایران ۲۰ بگیر | مرجع سوالات استخدامی

سؤال ۸ - قذف

قذف عبارت است از نسبت دادن زنا یا لواط به شخص دیگری به گونه‌ای که شرایط تحقق جرم قذف فراهم باشد. قذف از جرایم حدی است و برای تحقق آن شرایط خاصی لازم است.

اگر شخصی دیگری را به زنا متهم کند ولی نتواند ادعای خود را با دلیل معتبر اثبات کند، در صورت تحقق سایر شرایط قانونی و فقهی، ممکن است به حد قذف محکوم شود.

بنابراین فلسفه جرم‌انگاری قذف، حمایت از آبرو و حیثیت اشخاص و جلوگیری از نسبت دادن جرایم منافی عفت بدون دلیل معتبر است.

سؤال ۹ - دیه و تفاوت آن با قصاص

دیه مالی است که به سبب جنایت بر نفس یا عضو، مطابق مقررات شرعی، به مجنی‌علیه یا ولی دم پرداخت می‌شود.

مرکز مستندات حقوق بشر ایران

قصاص مجازاتی است که در جنایت عمدی، با وجود شرایط مقرر، به عنوان مقابله به مثل و استیفای حق جنایت‌دیده مطرح می‌شود.

تفاوت اصلی:

قصاص: اصل آن مقابله به مثل در جنایت عمدی است.

دیه: جبران مالی جنایت است.

در برخی موارد مانند قتل غیرعمد، اصولاً قصاص مطرح نیست و دیه موضوعیت پیدا می‌کند. همچنین در قتل عمد نیز اگر شرایط قصاص وجود نداشته باشد یا صاحب حق قصاص از قصاص صرف‌نظر کند، حسب مورد دیه مطرح می‌شود.

سؤال ۱۰ - جنایت عمدی بر عضو

اگر شخصی عمداً دیگری را مجروح کند و جراحت موجب مرگ نشود، ابتدا باید نوع جنایت و میزان صدمه واردشده مشخص شود.

اگر شرایط قصاص عضو وجود داشته باشد، اصل بر امکان قصاص عضو با رعایت شرایط و ضوابط آن است.

اما اگر قصاص عضو به دلایل فقهی امکان‌پذیر نباشد، ممکن است دیه یا ارش مطرح شود.

بنابراین پاسخ صحیح این نیست که هر جراحت عمدی الزاماً به قصاص منتهی می‌شود؛ بلکه باید بررسی کرد:

آیا جنایت عمدی است؟

عضو مورد جنایت قابلیت قصاص دارد؟

امکان رعایت تساوی در قصاص وجود دارد؟

قصاص موجب تجاوز از میزان جنایت نمی‌شود؟

آیا مانع شرعی یا قانونی وجود دارد؟

در صورت وجود شرایط، قصاص عضو و در غیر این صورت، حسب مورد دیه یا ارش مطرح خواهد بود.